Vlaanderen
is omgeving

Evaluatie van de procedures en de regelgeving in de VCRO die van toepassing zijn voor zorgwonen

Eindrapport

DEPARTEMENT
OMGEVING

omgevingvlaanderen.be

EVALUATIE VAN DE PROCEDURES EN DE REGELGEVING IN DE VCRO DIE VAN TOEPASSING ZIJN VOOR ZORGWONEN.

Deze studie analyseert en evalueert de toepassing van de procedures en regelgeving in de VCRO voor de realisatie van zorgwonen en sluit af met enkele suggesties voor verder aanpak.

Dit rapport bevat de mening van de auteur(s) en niet noodzakelijk die van de Vlaamse Overheid.

COLOFON

Verantwoordelijke uitgever
Peter Cabus
Departement Omgeving
Vlaams Planbureau voor Omgeving
Koning Albert II-laan 20 bus 8, 1000 Brussel
vpo.omgeving@vlaanderen.be
www.omgevingvlaanderen.be

Auteurs
Vermeiren Katleen – Departement Omgeving
Emilie Verwimp – Departement Omgeving

Wijze van citeren
Vermeiren, K., Verwimp, E. (2023). Evaluatie van de procedures en de regelgeving in de VCRO die van toepassing zijn voor zorgwonen. Brussel, Departement Omgeving.

MANAGEMENTSAMENVATTING

De wetgeving (VCRO) verruimde de mogelijkheid om zorgwonen te realiseren via de eenvoudigere en snellere meldingsprocedure. Samen met het totaal aantal dossiers rond zorgwonen neemt het aantal meldingen (en hun aandeel in het totaal aantal dossiers) jaarlijks toe. De doorlooptijd van deze dossiers is aanzienlijk korter dan deze voor de aanvragen rond zorgwonen. Gemiddeld worden 2 dossiers per dag goedgekeurd, gemiddeld al na 16 dagen na indiening van het dossier. Vooral in 2022 werd een recordaantal projecten ingediend. De voorbije jaren zagen we ook een toename van stopgezette of niet-rechtsgeldige meldingen tot 33% van de ingediende dossiers in 2022. Dit loopt echter gelijk met de algemene trend voor woningbouwprojecten, waar in de evaluatiestudie van het Omgevingsvergunningendecreet een aantal aanbevelingen rond werden geformuleerd.

Het aandeel omgevingsaanvragen blijft op 1/3de van de dossiers doorheen de jaren. Dit zijn hoofdzakelijk nieuwbouwprojecten of verbouwingen van een bestaande woning. De zorgwoning is dan bv. een onderdeel van een groter renovatieproject. Met een gemiddelde doorlooptijd van 90 dagen komt een beslissing voor een aanvraag veel trager tot stand dan bij een melding.

Het proefproject van IOK toont aan dat de tijdelijke mobiele zorgunit als nieuwe woonvorm nog in een experimentele fase zit. Daarom is er nog geen eenduidige maatschappelijke consensus over haar inzetbaarheid. Het aantal aanvragen in het Omgevingsloket hiervoor is voorlopig beperkt. Het evenwicht tussen de impact van de tijdelijke constructie en de maatschappelijke meerwaarde is geen eenvoudige oefening en vraagt nog verder onderzoek.

Gemeenten kunnen via een aantal instrumenten een gebiedsgericht beleid uitwerken. Zij maken vaak toetsingskaders op om het woonbeleid vorm te geven, bv. voor het opsplitsen van woningen, woonkwaliteit, de inpasbaarheid van een meergezinswoning of grote projecten. Andere toetsingskaders gaan in op geschikte locaties voor kernversterking, verdichting, of ruimtelijk rendement. Sommige gemeenten doen dit ook om een kader te geven aan de ruimtelijke inpasbaarheid van zorgwonen in hun gemeente. Het bekend maken ervan, bijvoorbeeld via de gemeentelijke website geeft duidelijkheid aan de burger over de mogelijkheden en het standpunt van het gemeentebestuur. Vanzelfsprekend gaat met de uitwerking van een dergelijk gebiedsgericht beleid de nodige werklast gepaard; die moet worden afgewogen ten opzichte van andere inhoudelijke prioriteiten. De uitwerking van een gebiedsgericht beleid is ook maar zinvol als er een inhoudelijke beoordeling aan te pas kan komen, en is niet voor het voeren van een gebiedsgericht beleid voor meldingsplichtige zorgwoningen geschikt.

De procedures voor het melden en aanvragen van een zorgwoning werken over het algemeen goed en moeten niet fundamenteel aangepast worden. Zoals ook uit de evaluatiestudie van het Omgevingsvergunningendecreet bleek zorgen strakke en duidelijke (verval)termijnen voor een vlottere beslissing over de aangevraagde projecten. Door het flexibelere karakter van de aanvraagprocedure kan er bovendien oplossingsgericht gewerkt worden. De meldingsprocedure biedt een relatief eenvoudige en snelle procedure voor kleine en simpele projecten (die geen wezenlijke impact hebben op hun omgeving). Het herbekijken van het toepassingsgebied van het stelsel van vrijstelling, melding en vergunningen kan nog verder bijdragen aan de eenvoud en transparantie van procedures (Bervoets e.a. 2021). Rond de tijdelijkheid van de verplaatsbare constructies zijn nog wat vragen. Het aantal aanvragen in het omgevingsloket hiervoor is voorlopig te beperkt om nog bijkomende aanbevelingen te kunnen formuleren. De bestaande pilootprojecten en ervaringen van gemeenten kunnen hier in de toekomst wel meer informatie over bijbrengen.

In de praktijk worden heel wat onvolledige of foutieve meldingsdossiers ingediend. Dit geldt niet alleen voor zorgwoningen, maar in het algemeen voor alle meldingen met een stedenbouwkundige component. De evaluatiestudie van het Omgevingsvergunningendecreet gaf hierover reeds de aanbeveling om door een sterkere aansturing via het Omgevingsloket het aantal foutieve en onvolledige meldingen te beperken: "*Het Omgevingsloket moet aanvragers actief en gericht aansturen in het opladen van de noodzakelijke documenten en een melding onmogelijk maken wanneer de noodzakelijke stukken ontbreken"* (Bervoets e.a. 2021). Om het aantal foutieve meldingen naar beneden te krijgen zou de 'snelinvoer' nog verder verbeterd kunnen worden.

Momenteel is de huidige informele zorg nog niet significant verschillend per provincie of verstedelijkingsniveau, maar verwacht kan worden dat sterk vergrijzende regio's hier meer geconfronteerd mee gaan worden. Gemeentebesturen zetten reeds sterk in op woonbeleid, en kunnen via een aantal instrumenten een gebiedsgericht beleid verder uitwerken, ook voor de uitdagingen rond zorgwonen. Een deel van de gemeenten is vragende partij om te kunnen sturen op waar bijkomende zorgwoningen komen. Een zorgwoning in een 'traditionele' verkaveling' kan immers een duidelijk andere impact hebben dan een zorgwoning in een historisch centrum. En ook de toename van de verharding kan per woning verschillen. Die sturing is echter maar mogelijk indien het gaat om zorgwoningen die vergunningsplichtig zijn. Op louter meldingsplichtige zorgwoningen kan de gemeente geen gebiedsgericht beleid voeren. Wanneer lokale overheden op hun website duidelijk communiceren over de op hun grondgebied van toepassing zijnde plannen, voorschriften en andere lokale regelgeving, maakt dit voor burgers duidelijker binnen welke randvoorwaarden een project gerealiseerd kan worden. Het omgevingsloket kan de dossiersamenstelling ook bijkomend faciliteren door sjablonen of voorbeelden aan te reiken voor vaak voorkomende dossiers.

INHOUDSTAFEL

1 Inleiding 6
2 Doelstelling voor de evaluatie en beoogde resultaten 7
3 Onderzoeksvragen en methodiek 8
4 Evaluatie 9
4.1 Evolutie van aanvragen en meldingen 9
4.2 Duidelijke en eenvoudige procedures 12
4.3 Vergunningstraject 15
4.4 Doorlooptijd 15
4.5 Lokale verschillen 16
5 Conclusie 19
5.1 Meldingen voor zorgwonen nemen toe en worden snel behandeld 19
5.2 Aanbevelingen 20
Referenties 22

1 INLEIDING

Zorgwonen vormt een onderdeel van een maatschappelijke tendens naar meer en langer thuiszorg bieden. Waar in het voorjaar van 2021 33% van de bevolking van 18 jaar en ouder aangaf minstens maandelijks informele zorg te verlenen, was dit aandeel een jaar later gestegen tot 38%. Het gaat om hulp of zorg voor een ziek, gehandicapt of bejaard familielid, kennis of buur. De definitie van zorgwonen werd in 2009 ingevoerd in de VCRO om maatschappelijk relevante vormen van zorgwonen te ondersteunen en de aanvraag administratief te vereenvoudigen. De vergunningsplicht voor zorgwonen werd omgevormd tot een meldingsplicht. Het ging hierbij over de creatie van een ondergeschikte wooneenheid binnen het bestaande volume van een woning.

Wanneer de creatie van een ondergeschikte wooneenheid gepaard ging met de uitbreiding van de woning, wanneer na beëindiging van de zorgsituatie meerdere gezinnen in de woning komen wonen (wijzigen van het aantal woongelegenheden), of in het geval van vrijstaande (mobiele) zorgunits en wooncontainers was nog steeds een vergunning nodig. Eind 2017 werd de toepassing van zorgwonen verruimd, maar moest de ondergeschikte wooneenheid nog steeds één fysiek geheel met de hoofdwooneenheid vormen. Er was echter ook vraag naar een eenvoudig kader en eenvoudige procedures voor mogelijkheden voor een zorgwoning in bestaande bijgebouwen of woonunits, aangebouwd tegen de woning of vrijstaand in de tuin. De meldingsplicht werd daarom in 2021 verruimd naar bestaande, hoofdzakelijk vergunde, vrijstaande bijgebouwen en naar tijdelijke, verplaatsbare constructies in de nabijheid van de hoofdwoning. Hiervoor moet wel voldaan zijn aan de nodige randvoorwaarden om te garanderen dat er slechts sprake is van een beperkte impact. Bijvoorbeeld wordt de grootte beperkt, moet er voldoende afstand zijn van de perceelsgrenzen, mag er geen bijkomende verharding aangelegd worden, mag er geen ontbossing gebeuren enzovoort.
Indien niet voldaan is aan de randvoorwaarden betekent dit niet dat de creatie van een zorgwoning onmogelijk is. Wel moet er dan een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen aangevraagd worden. Zo is het mogelijk om een aanvraag in te dienen voor een permanente studio of tweede woning, voor een langere periode, of voor een grotere oppervlakte. In dat geval is er geen sprake meer van een beperkte impact op de omgeving en moet de vergunningsprocedure doorlopen worden. De aanvraag voor de zorgwoning zal dan getoetst moeten worden aan de stedenbouwkundige voorschriften en verkavelingsvoorschriften.

De beschikbare informatie over toegestane projecten (meldingen en vergunningen) toont een lineaire toename van het aantal zorgwoningen (zie Figuur 1). Tot 2017 werden aanvragen geregistreerd in het vergunningenregister. Mogelijks zijn deze aantallen een onderschatting van het werkelijke aantal, vermits in het vergunningenregister de aard van de aanvraag (zorgwonen) manueel ingevoerd werd en hoofdzakelijk de toegestane projecten werden geregistreerd. Sinds 2018 verloopt de aanvraag digitaal via het Omgevingsloket. In dit loket werd van 1.869 meldingen akte genomen en werden 1.197 omgevingsvergunningen afgeleverd met zorgwoningen als onderdeel en/of het onderwerp van de aanvraag. De laatste 4 jaar werden dus dagelijks gemiddeld 2 projecten toegestaan voor de realisatie van een zorgwoning. Bovendien is het laten inwonen van een zorgbehoevende zonder verbouwingswerken al helemaal niet vergunningsplichtig. Hoewel er in die situatie geen aparte zorgwoning wordt gecreëerd is er in zo'n geval wel degelijk sprake van een zorgrelatie binnen dezelfde woning.

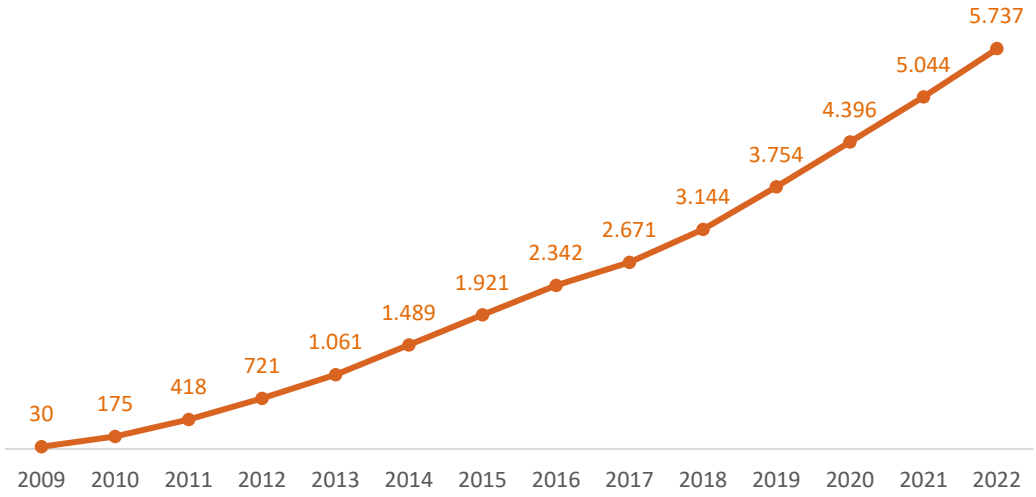

Figuur 1: Evolutie (cumulatief) van het aantal projecten met een aktename van de melding of vergunning (vergunningenregisters, Departement Omgeving 2018, aangevuld met informatie uit het Omgevingsloket 2023).

2 DOELSTELLING VOOR DE EVALUATIE EN BEOOGDE RESULTATEN

Met deze evaluatie wordt voornamelijk gestreefd naar **beleidsleren**. De evaluatie van de resultaten van het beleid worden opgebouwd rond de vraag in welke mate de vooropgestelde doelstellingen (zie verder) werden bereikt. De memorie van toelichting bij het ontwerp van decreet tot wijziging van de Vlaamse Codex Ruimtelijke Ordening van 15 mei 2009, wat betreft zorgwonen, geeft aan dat *de eenvoudige en snelle meldingsprocedure een antwoord moet bieden op acute vragen voor zorgwonen. Zo moet men niet eerst een langere vergunningsprocedure doorlopen.*
Met die wijziging van 2021 kan de verwezenlijking van een ondergeschikte wooneenheid met het oog op de creatie van een vorm van zorgwonen via een meldingsprocedure verlopen in volgende drie situaties:

- binnen het bestaande bouwvolume van een (hoofdzakelijk vergunde) woning;
- in een bestaand, hoofdzakelijk vergund vrijstaand bijgebouw;
- in een tijdelijke, verplaatsbare constructie in de nabijheid van de hoofdwoning.

Een groot deel van de evaluatie zal bestaan uit het beschrijven van cijfers en interpretaties van tendensen op basis van gegevens uit het Omgevingsloket (monitoring).
Om goede onderzoeksvragen te identificeren, zijn we gestart met het ontleden van de **centrale doelstelling** van de regelgeving: "**een eenvoudige procedure en regelgeving uitwerken om zorgwonen maximaal te faciliteren**" (Vlaams parlement 2014). Er zal met andere woorden gezocht worden naar onderzoeksvragen die een beeld kunnen geven van de beleidsresultaten in het licht van deze vooropgestelde beleidsdoelstelling (De Peuter, De Smedt, en Bouckaert 2007) (zie Figuur 2).

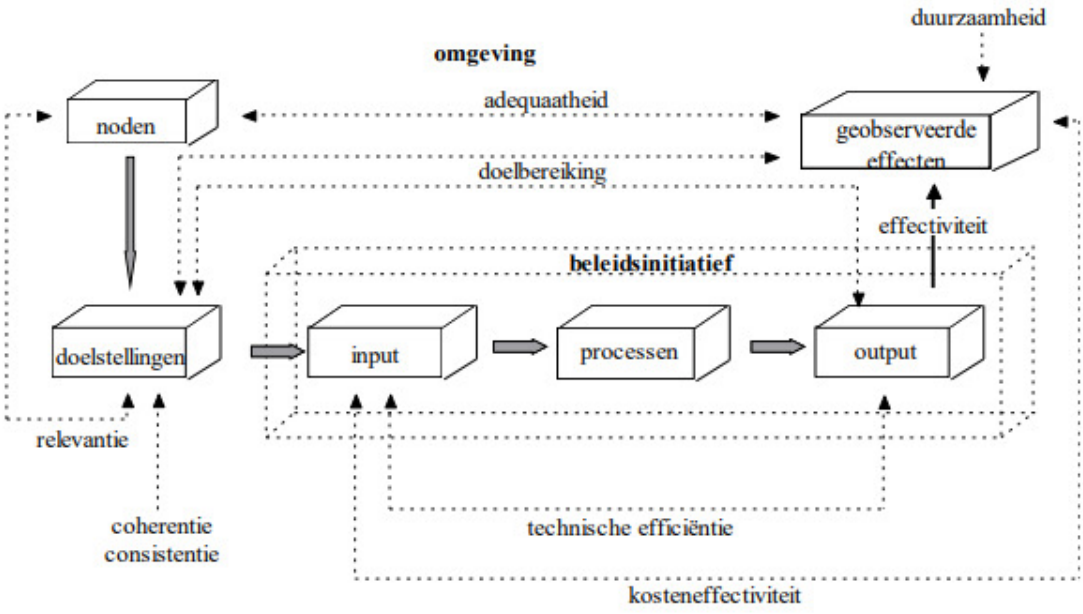

>

"een eenvoudige procedure en regelgeving uitwerken om zorgwonen maximaal te faciliteren"

> 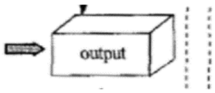

"De meldingsplicht is mogelijk voor zorgwonen binnen het bestaande bouwvolume van de hoofdzakelijk vergunde woning, in een bestaand hoofdzakelijk vergund bijgebouw en in tijdelijke, verplaatsbare constructie in de nabijheid van de hoofdwoning. Hiervoor moet wel voldaan zijn aan de nodige randvoorwaarden om te garanderen dat er slechts sprake is van een beperkte impact."

Figuur 2: *Schematische weergave van de evaluatiecriteria voor zorgwonen bij omgevingsvergunningen* (De Peuter e.a. 2007)

3 ONDERZOEKSVRAGEN EN METHODIEK

De centrale onderzoeksvraag is: "***Is de verruiming van de meldingsplicht faciliterend voor zorgwonen? Biedt ze een eenvoudige procedure voor de vraag naar zorgwoningen?***".

Zoals hierboven vermeld werd de definitie van zorgwonen in 2009 ingevoerd in de VCRO en de vergunningsplicht voor zorgwonen omgevormd tot een meldingsplicht. Eind 2017 werd de toepassing van zorgwonen verruimd. Voor deze evaluatie wordt dit als ijkmoment genomen, en worden alle evoluties sinds 2018 bekeken.

Hierrond kunnen volgende deelvragen gesteld worden:

- Wat is de evolutie van het aantal aanvragen en meldingen voor het realiseren van een zorgwoning sinds de verruiming eind 2017? Worden er vooral meldingen ingediend of vergunningsaanvragen? Zijn er verschillen naar type aanvraag?

- Zijn procedures eenvoudig en duidelijk? Wat is het aandeel niet-rechtsgeldige meldingen, stopzettingen of weigeringen? Wat is de reden van stopzettingen, weigeringen of niet-rechtsgeldige projecten?
- Waarom wordt er alsnog een vergunningstraject doorlopen? Welke niet nageleefde randvoorwaarden waren hiervoor doorslaggevend (m.a.w. waarom kon de eenvoudige melding niet toegepast worden?)?
- Wat is de doorlooptijd voor projecten? Voor welke projecten is die gemiddeld korter, en voor welke projecten gemiddeld langer?
- Zijn er lokale verschillen (tussen gemeenten) qua aantal aanvragen, doorlooptijd, voorschriften, toetsingskaders … ?

Voor de uitvoering van deze evaluatiestudie werkten we in 4 stappen:

- **Stap 1**: Scherpstelling van de scope en reikwijdte van de evaluatiestudie en opmaak van de interventielogica

- **Stap 2**: Uitvoering van het evaluatieonderzoek en integratie van de onderzoeksresultaten in een voorlopig rapport

    - Kwantitatieve analyse op basis van de data uit het Omgevingsloket
    - Werksessie met vertegenwoordiging van VVSG (Xavier Buijs en Joris Deleenheer) en schriftelijke feedback op voorlopig rapport

- **Stap 3**: Uitwerking van de aanbevelingen en optimalisaties voor een verbeterde werking van het Decreet

    - Analyse van de resultaten van de evaluatie
    - Feedbackronde (schriftelijk) met vertegenwoordiging van VVSG

- **Stap 4**: Integratie van de onderzoeksresultaten tot een helder leesbaar eindrapport

4 EVALUATIE

4.1 EVOLUTIE VAN AANVRAGEN EN MELDINGEN

Wat is de evolutie van het aantal aanvragen en meldingen voor het realiseren van een zorgwoning sinds de verruiming eind 2017? Worden er vooral meldingen ingediend vergunningsaanvragen? Zijn er verschillen naar type aanvraag?

Vooral het aantal meldingen neemt toe. Het aantal aanvragen voor een omgevingsvergunning blijft relatief stabiel.

Sinds 1/1/2018 worden alle aanvragen voor een omgevingsvergunning of meldingen geregistreerd via het Omgevingsloket:

- Op het moment dat een aanvrager een dossier of project indient in het Omgevingsloket wordt dit opgenomen in de monitoring. Het moment van indienen is het ijkpunt om het verder procedureverloop te monitoren en erover te rapporteren. Het omgevingsloket werd op 15 maart 2023 bevraagd (verder Omgevingsloket, 2023 genoemd).
- Bij een *aanvraag voor een omgevingsvergunning* moet de bevoegde overheid nagaan of de aanvraag volledig en ontvankelijk is, waarna de procedure start. Na het ontvangen van de relevante adviezen en resultaten uit een eventueel openbaar onderzoek, neemt ze een gemotiveerde beslissing over de aanvraag. Dit kan resulteren in een vergunning of een weigering. Soms trekt de aanvrager tijdens de procedure zijn aanvraag in, bv. wanneer uit de adviezen of bezwaren blijkt dat de aanvraag niet vergund zal kunnen worden.
- Bij een *melding* heeft de bevoegde overheid 30 dagen om akte te nemen van de melding, of te oordelen dat de melding niet rechtsgeldig is.

Uit de cijfers blijkt dat er jaar na jaar meer dossiers worden ingediend voor de realisatie van een zorgwoning (zie Figuur 3). Merk op dat deze ingediende dossiers niet allemaal resulteren in een vergunning of aktename (zie verder in 4.2). Vooral de jaarlijkse toename van het aantal ingediende meldingen voor zorgwonen bepaalt de stijging van het totale aantal dossiers.

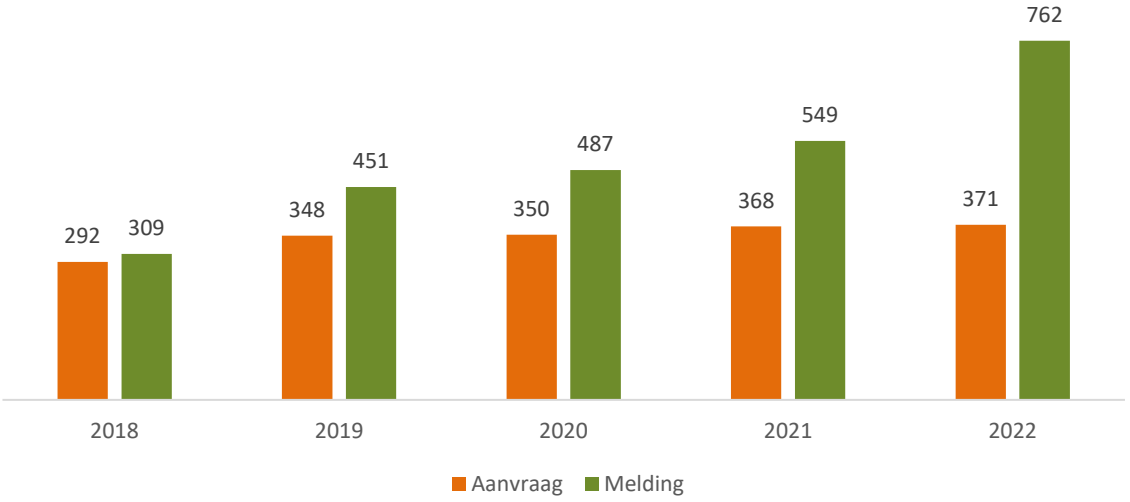

Figuur 3: Jaarlijks aantal ingediende aanvragen of meldingen volgens het jaar van indienen (Omgevingsloket, 2023).

Aangezien het aantal ingediende aanvragen voor een omgevingsvergunning voor zorgwonen relatief constant bleef, neemt haar aandeel in het totale aantal ingediende dossiers jaarlijks af. Ook al worden steeds meer projecten ingediend via de eenvoudigere procedure van een melding, toch blijft in 2022 nog 1/3de van de dossiers voor de realisatie van een zorgwoning via een vergunningentraject verlopen (zie Figuur 3).

Het merendeel van de ingediende dossiers gaat over 'eenvoudige' aanvragen waarvan de impact op de omgeving beperkt is.

Zorgwoningen kunnen op verschillende manieren gerealiseerd worden: in een bestaande woning (al dan niet na verbouwingswerken), bij de bouw van een nieuwbouwwoning, in een bijgebouw of in een tijdelijke, verplaatsbare constructie bij een woning. Wanneer de creatie van de zorgwoning weinig impact of werken met zich meebrengt, voorziet de wetgever de eenvoudige procedure van

de melding. Een grondige verbouwing die gepaard gaat met een uitbreiding of een nieuwbouw verlopen wel nog steeds via een vergunningsaanvraag.

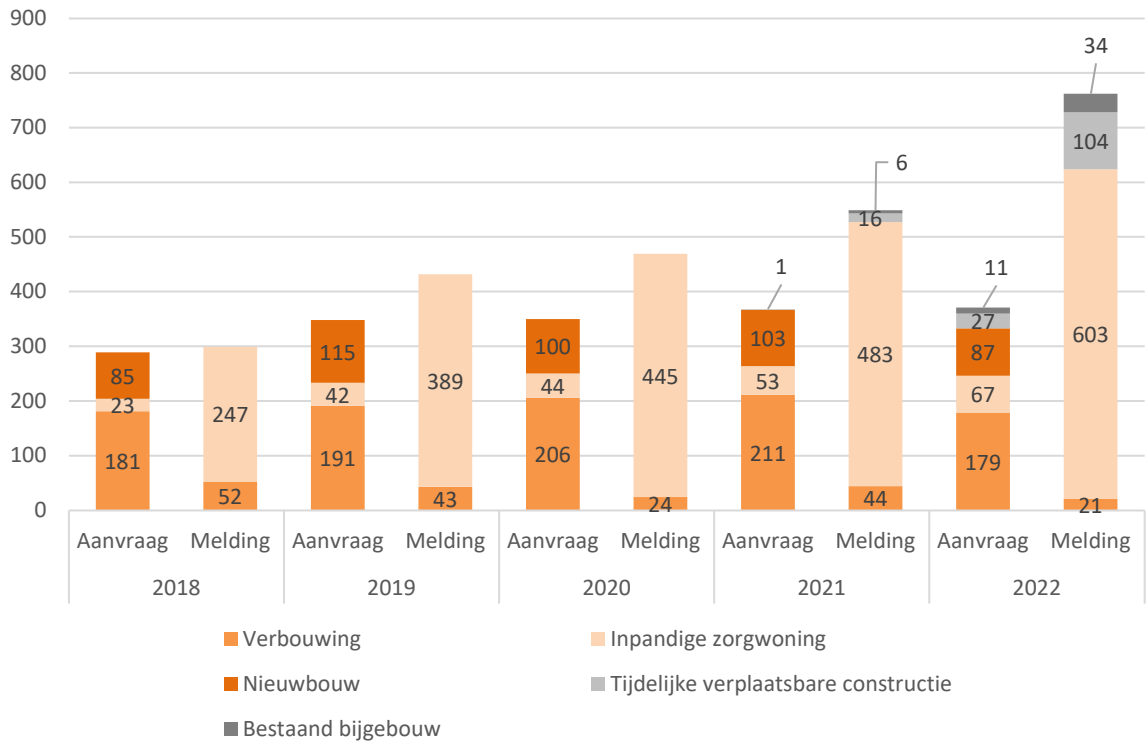

Figuur 4: Jaarlijks aantal ingediende aanvragen of meldingen volgens het jaar van indienen en het type aanvraag (Omgevingsloket, 2023).

56% van de sinds 2018 ingediende dossiers gaat over de creatie van een inpandige zorgwoning (zie Figuur 4). Dit wordt in hoofdzaak aangevraagd via de eenvoudigere procedure van een melding. Hun aantal neemt ook jaarlijks toe, met een aandeel van 60% in 2022.
27% van de ingediende dossiers is voor een verbouwing van een hoofdgebouw om een zorgwoning te realiseren, en 11% voor de nieuwbouw van een hoofdgebouw waarin zorgwonen wordt voorzien. Deze worden in hoofdzaak aangevraagd via een omgevingsvergunning. Hun aantal blijft relatief constant doorheen de jaren. Daarnaast zal het wellicht ook soms over een woningsplitsing gaan waarbij de nieuwe woning als zorgwoning wordt gebruikt zonder uitdrukkelijke vermelding in de aanvraag. Deze aantallen zijn niet gekend en ook niet meegenomen in de analyse.

Het aantal ingediende dossiers voor zorgwonen in een tijdelijke verplaatsbare constructie is voorlopig beperkt, maar de mogelijkheid is nog relatief nieuw.

Op 16 augustus 2021 werd de mogelijkheid in de wetgeving ingevoerd voor de verwezenlijking van een zorgwoning in een tijdelijke, verplaatsbare constructie of in een bestaand bijgebouw. Sindsdien werden in totaal 148 dossiers ingediend voor een tijdelijke, verplaatsbare constructie en 50 voor zorgwonen in een bestaand bijgebouw. In 2022 maakten de aanvragen en meldingen voor een zorgwoning in een tijdelijke, verplaatsbare constructie 15% uit van het totale aantal dossiers.

De stad Gent startte eind 2017 al met een proefproject met 1 tijdelijke, verplaatsbare zorgunit. Toen botsten ze op nog heel wat knelpunten in de wetgeving. De aanpassingen in de VCRO geven volgens de stad Gent nu grotendeels antwoord op de initiële knelpunten waarmee ze geconfronteerd werden. Het project werd nog verlengd tot 2022 om verdere vragen te capteren (Beleidsformum,

2021[1]). Ook de intercommunale ontwikkelingsmaatschappij voor de Kempen (IOK) rondde in augustus 2022 een proefproject af met tijdelijke mobiele zorgunits. Hoewel er aanvankelijk veel interesse leek te zijn, werden uiteindelijk maar 8 units geplaatst. De drempels voor een effectieve plaatsing van een tijdelijke unit blijken vaak nog groot (Intercommunale ontwikkelingsmaatschappij voor de Kempen 2022):

- De mobiele zorgunit is nog relatief onbekend.
- De kostprijs van zo'n unit vormt in eerste instantie een drempel, hoewel die niet substantieel hoger is dan andere zorgvormen (rusthuis, serviceflat …).
- Er is grote onzekerheid over de 'tijdelijkheid' die nu voorzien is voor de melding.

Bij het invoeren van de meldingsplicht voor verplaatsbare zorgwoningen werd ervoor geopteerd om de duurtijd van deze tijdelijke oplossing normatief af te bakenen (max. 2 x 3 jaar). Deze termijn is voornamelijk opgenomen om via een melding een antwoord te kunnen bieden op acute zorgsituaties. Zolang aan die voorwaarde (en de voorwaarden rond oppervlakte, hoogte, afstanden, bijkomende verharding … uit artikel 4.2.4 VCRO) voldaan is, wordt de creatie van een zorgwoning niet beschouwd als afwijkend van stedenbouwkundige voorschriften en verkavelingsvoorschriften. Indien na het verstrijken van deze afgebakende tijdsperiode nog steeds een zorgbehoefte bestaat, dient alsnog een omgevingsvergunning te worden aangevraagd. Wanneer deze unit dan strijdig is met de stedenbouwkundige voorschriften of de goede ruimtelijke ordening, is het niet mogelijk een omgevingsvergunning te verlenen. Ook bij zonevreemde woningen is het niet mogelijk een vergunning te verkrijgen voor de plaatsing van een zorgunit, aangezien hier de zonevreemde basisrechten van toepassing zijn. Dit kan voor onzekerheid zorgen bij de aanvragers.

4.2 DUIDELIJKE EN EENVOUDIGE PROCEDURES

Zijn procedures eenvoudig en duidelijk? Wat is het aandeel niet-rechtsgeldige meldingen, stopzettingen of weigeringen? Wat is de reden van stopzettingen, weigeringen of niet-rechtsgeldige projecten?

Het aantal stopgezette of geweigerde projecten neemt sinds 2021 toe.

Het merendeel van de projecten wordt toegestaan (70% aktename of vergunning, zie Figuur 5). Het aandeel weigeringen, stopzettingen en niet-rechtsgeldige dossiers neemt wel jaar na jaar toe. Tussen 2018 en 2022 is hun aandeel gestegen van 21% naar 33%. Dit wijkt af van de trend in de woningbouw in het algemeen, waar het gemiddelde aandeel stopgezette, geweigerde en niet-rechtsgeldige dossiers in dezelfde periode stabiel bleef op 23 à 24% per jaar.

[1] Beleidsforum Zorgwonen 30.09.2021 https://omgeving.vlaanderen.be/sites/default/files/2021-11/20211015_Beleidsforum_Zorgwonen.pdf

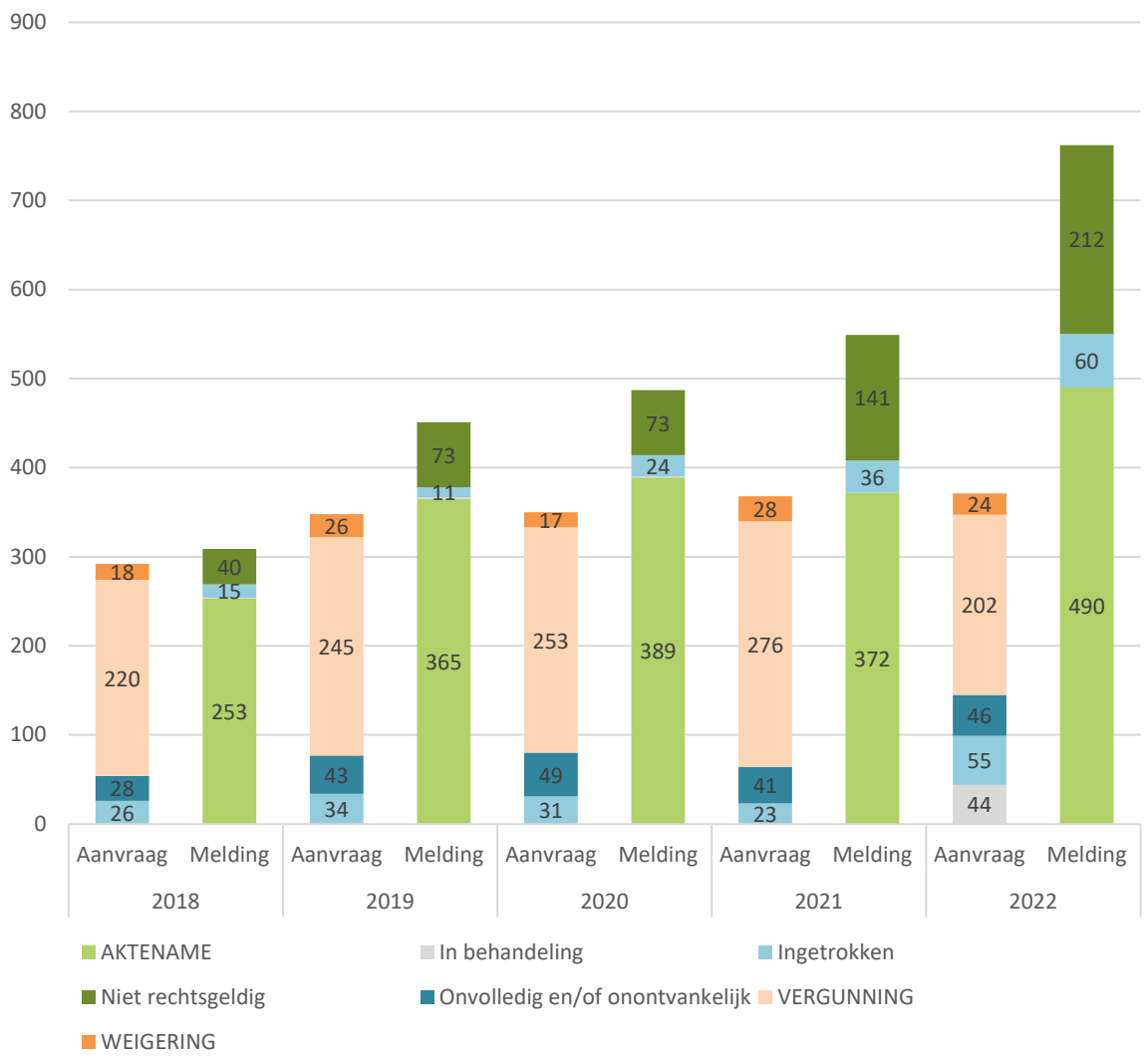

Figuur 5: Jaarlijks aantal ingediende dossiers voor zorgwonen volgens hun status. Een aantal dossiers ingediend eind 2022 waren nog in behandeling op het moment van schrijven (Omgevingsloket, 2023).

Het aantal meldingen waarvan akte werd genomen neemt toe. Tegelijk zien we ook vanaf 2021 een grotere toename van het aantal niet-rechtsgeldige meldingen en van het aantal ingetrokken meldingsdossiers. Dit loopt gelijk met meldingen voor woningbouw in het algemeen, waar het aandeel stopgezette of niet-rechtsgeldige dossiers ook is toegenomen (tot bijna de helft van alle dossiers). In de evaluatie van het omgevingsvergunningendecreet werd hierover dan ook volgende aanbeveling opgenomen (Bervoets, De Waele, en Durkadin 2021):

- *"Een algemene herziening van toepassingsgebied van het stelsel van vrijstelling, melding en vergunningen kan bijdragen aan eenvoudigere en transparantere procedures.*
- *Herziening en scherpstelling van het toepassingsgebied van de melding met combinatie van deklassering en opschalingen van bepaalde stedenbouwkundige handelingen en inrichtingen of activiteiten.*
- *Beperking van de stukken die ingediend moeten worden in kader van een melding.*
- *Een sterkere aansturing via het Omgevingsloket moet het aantal foutieve en onvolledige meldingen beperken."*

Het aantal vergunde dossiers voor zorgwonen schommelt jaarlijks. In 2022 werden iets meer dossiers ingetrokken dan voorgaande jaren. Het aantal onontvankelijke of onvolledige dossiers en

het aantal geweigerde dossiers blijft relatief constant doorheen de jaren (met soms lichte jaarlijks schommelingen).

Ook voor relatief eenvoudige dossiers zoals een inpandige zorgwoning of tijdelijke constructie is het aandeel niet-toegestane projecten groot.

Zoals hierboven aangegeven gaat meer dan de helft van de ingediende dossiers over een inpandige zorgwoning. Dit verloopt hoofdzakelijk via een melding, die in principe een eenvoudige procedure zou moeten zijn. Doorheen de jaren nam het aantal dossiers hiervoor ook stelselmatig toe. Het aandeel stopzettingen, niet-rechtsgeldige meldingen of weigeringen van dit type dossier steeg anderzijds ook: van 22% van de ingediende dossiers in 2018 tot 33% in 2022. Alhoewel dit in principe eenvoudige dossiers zouden moeten zijn, is de dossiersamenstelling (en dus de administratieve last) gelijkaardig aan een vergunningsaanvraag.

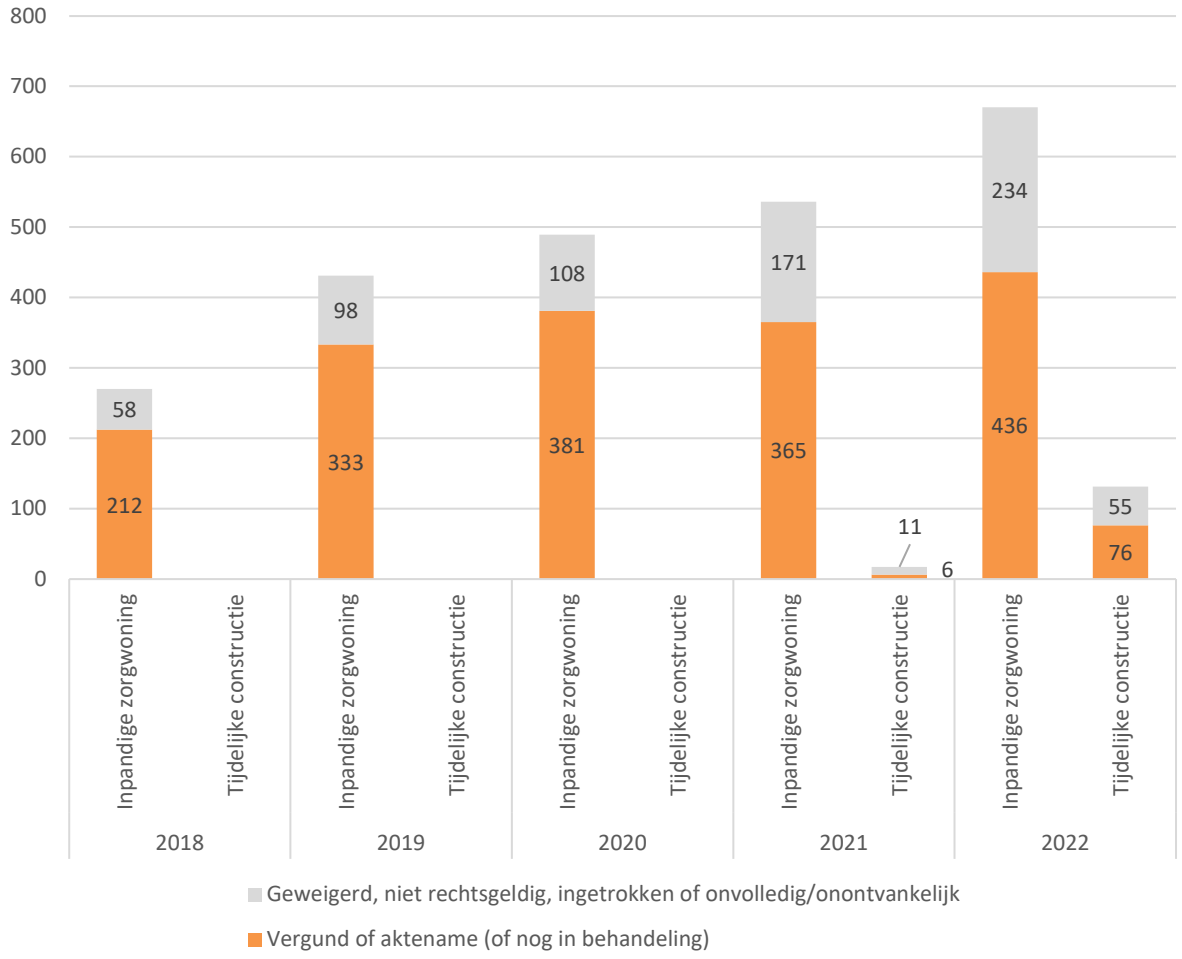

Figuur 6: Jaarlijks aantal ingediende dossiers voor een inpandige zorgwoning (zonder stabiliteitswerken) en voor een tijdelijke constructie volgens hun status (Omgevingsloket, 2023).

Voor de tijdelijke, verplaatsbare constructies is het aandeel niet-rechtsgeldige dossiers nog groter. 66 van de in totaal 148 dossiers die zijn ingediend sinds de invoering van de mogelijkheid in de wetgeving in 2021 werden stopgezet of niet-rechtsgeldig verklaard (zie Figuur 6). 45% werd dus niet toegestaan. Ondersteuning bij de dossiersamenstelling kan hier mogelijks soelaas bieden. Op de website van het departement Omgeving kan je per type zorgwoning lezen hoe je ze kan melden in het omgevingsloket, ook voor tijdelijke, verplaatsbare constructies: "Zorgwonen in verplaatsbare

unit melden | Omgevingsloket". Een aantal steden, waaronder Gent en Hasselt bieden op hun website een voorbeelddossier aan om het indienen van deze dossiers te faciliteren.

4.3 VERGUNNINGSTRAJECT

Waarom wordt er alsnog een vergunningstraject doorlopen? Welke randvoorwaarden waren hiervoor doorslaggevend (m.a.w. waarom kon de eenvoudige melding niet toegepast worden?)?

De meldingsprocedure voor een zorgwoning is enkel mogelijk wanneer een goede ruimtelijke ordening en inplanting gegarandeerd kunnen worden. Indien niet aan de specifieke voorwaarden hiervoor voldaan is, moet de zorgwoning volledig getoetst worden aan de stedenbouwkundige en verkavelingsvoorschriften. Wat een inpandige zorgwoning betreft moet een vergunning aangevraagd worden indien de ondergeschikte wooneenheid groter is dan 1/3de van de bruto vloeroppervlakte of indien voor haar creatie een uitbreiding van de woning noodzakelijk is. Bij een nieuwbouw spreekt het voor zich dat hier steeds een vergunning voor vereist is.

Een aanvraag voor een omgevingsvergunning wordt nog hoofdzakelijk gevraagd voor een verbouwing of nieuwbouw van een hoofdgebouw waarin zorgwonen voorzien wordt (in 2022 1/3de van de dossiers). Met jaarlijks 350 tot 380 dossiers blijft het aantal aanvragen voor een omgevingsvergunning relatief constant. Dit aantal zal allicht de komende jaren weinig wijzigen. Voor bijgebouwen wordt sporadisch een vergunning gevraagd. Vergunningsdossiers voor tijdelijke, verplaatsbare constructies worden pas sinds eind 2021 structureel geregistreerd via het Omgevingsloket.

4.4 DOORLOOPTIJD

Wat is de doorlooptijd voor projecten? Voor welke projecten is die gemiddeld korter, en voor welke projecten gemiddeld langer?

Het merendeel van de dossiers kent na gemiddeld 16 dagen een beslissing.

De doorlooptijd van dossiers wordt hier berekend vanaf de datum van indienen door de aanvrager tot de bevoegde overheid een beslissing neemt over het dossier (aktename voor een melding, vergunning of weigering voor een omgevingsvergunning).

Voor meldingen (oftewel 2/3de van alle ingediende dossiers voor zorgwonen) duurde de procedure in 2022 gemiddeld iets meer dan 16 dagen tegenover 92 dagen voor vergunningsaanvragen (zie Figuur 7). Tussen 2018 en 2022 steeg de gemiddelde doorlooptijd voor omgevingsvergunningsaanvragen, terwijl deze voor meldingen afnam. De coronajaren 2020 en 2021 verklaart mogelijk de licht toegenomen doorlooptijd voor aanvragen. De voorbije twee jaar hebben eigenaars in Vlaanderen opvallend veel investeringen gedaan in en rond hun woning, maar werden er ook veel bouwprojecten gerealiseerd (Departement Omgeving 2022).

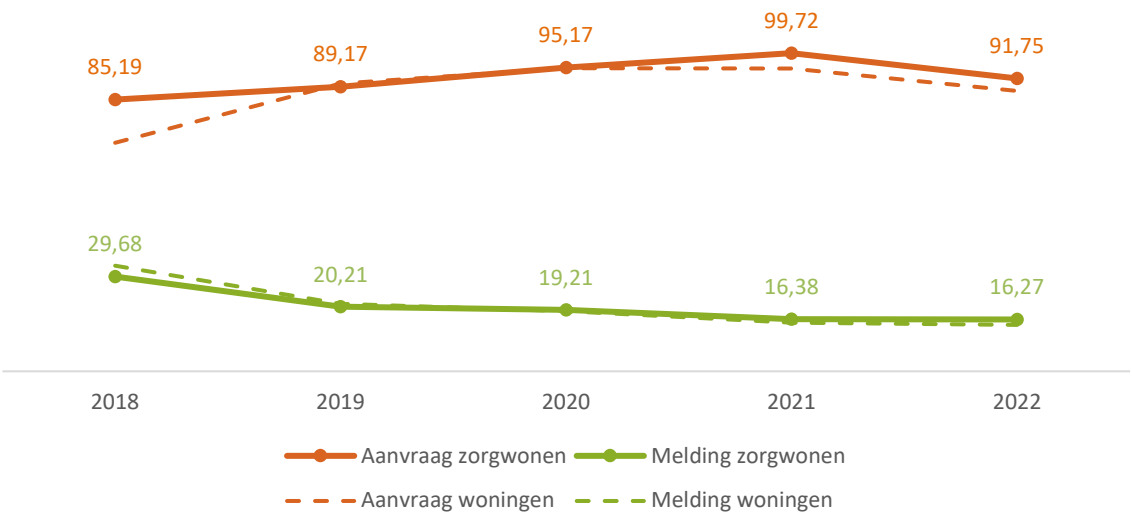

Figuur 7: Gemiddelde doorlooptijd in aantal dagen van aanvragen of meldingen volgens het jaar van indienen (Omgevingsloket, 2023).

Het merendeel van de dossiers wordt dus beslist binnen gemiddeld 16 dagen. Voor aanvragen bij grondige verbouwingswerken voor de realisatie van een zorgwoning, valt de beslissing na gemiddeld 90 dagen. Ook bij de realisatie van een zorgwoning in een nieuwbouwwoning valt de beslissing na gemiddeld 90 dagen. Deze doorlooptijden wijken niet sterk af van de gemiddelde doorlooptijden voor woningbouw in het algemeen.

4.5 LOKALE VERSCHILLEN

Zijn er lokale verschillen (tussen gemeenten) qua aantal aanvragen, doorlooptijd, voorschriften, toetsingskaders … ?

Zorgwoningen liggen verspreid in Vlaanderen.

Zoals in de inleiding vermeld bleek uit een bevraging door Statistiek Vlaanderen (SV-bevraging) in het voorjaar van 2022 dat 38% van de bevolking van 18 jaar en ouder minstens maandelijks informele zorg verleent. Deze enquête stelde geen betekenisvolle verschillen vast tussen de provincies en verstedelijkingsgraden op vlak van intensieve informele zorg. Globaal schommelt het aandeel van de bevolking dat informele zorg verleent rond de 40% voor iedere provincie (Statistiek Vlaanderen 2022). Het is momenteel dus niet zo dat er in dichtbevolkte of dunbevolkte regio's door substantieel meer of minder mensen informele zorg wordt verleend.
Het aandeel geprogrammeerde uren thuiszorg varieert daarentegen wel tussen de provincies (zie Figuur 8). Deze programmacijfers geven een beeld van de verwachte zorgnood op basis van de leeftijd van de inwoners. In de provincie Antwerpen wordt de meeste thuiszorg verwacht (27% van het totaal aantal uren) en in Limburg de minste (13%) (Agentschap Zorg en Gezondheid 2022).

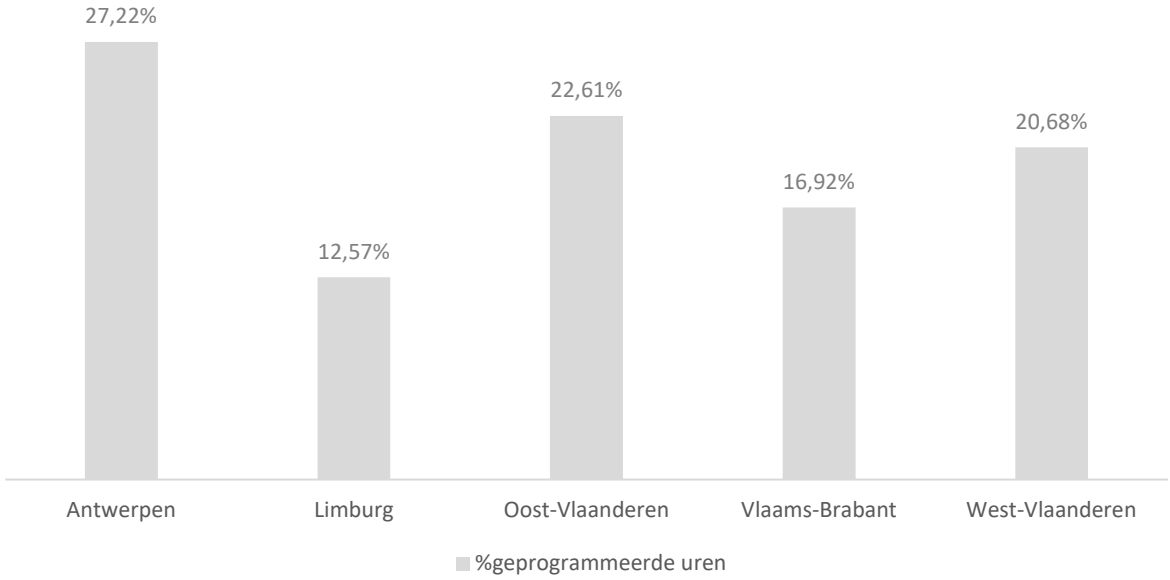

Figuur 8: Verdeling van het aandeel geprogrammeerde uren thuiszorg (Agentschap Zorg en Gezondheid 2022).

De cijfers over het aantal toegestane projecten voor een zorgwoning of zorgunit uit het Omgevingsloket volgen niet de rangschikking die je zou vermoeden o.b.v. de statistieken rond geprogrammeerde uren thuiszorg. Het aantal en de toename van het aantal dossiers is wel het grootst in Antwerpen, met het grootste aandeel geprogrammeerde uren thuiszorg, de meeste inwoners en de meeste woningen in Vlaanderen. Maar Vlaams-Brabant en Limburg tekenen een grotere vraag naar vormen van zorgwonen op dan Oost- en West-Vaanderen, waar net meer thuiszorg verwacht wordt. (zie Figuur 9)

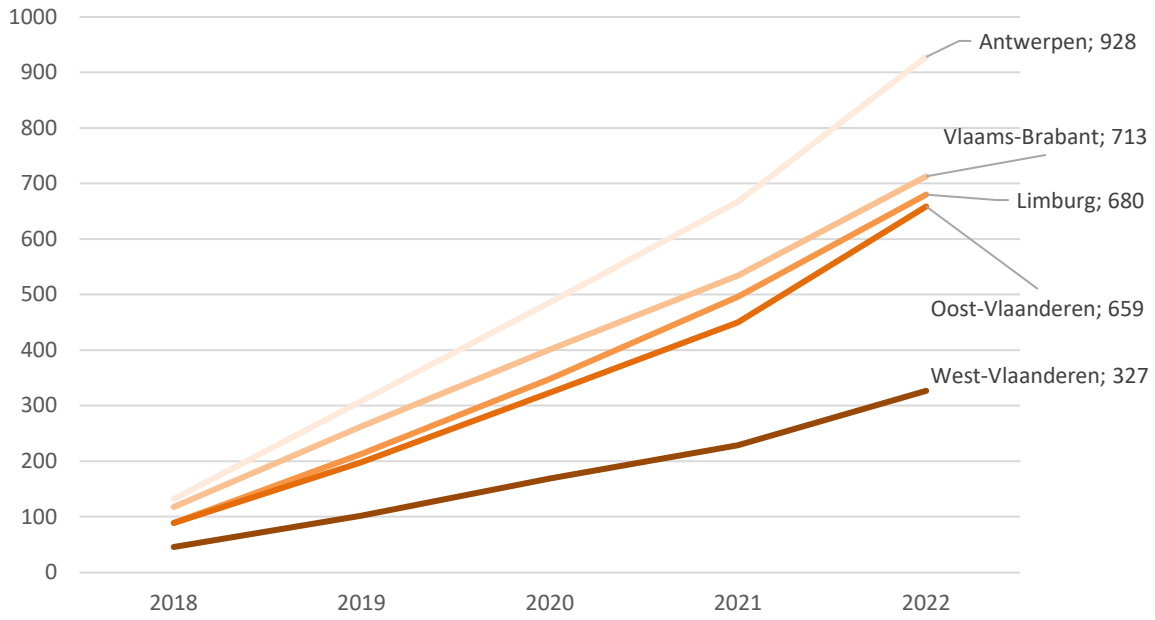

Figuur 9: Jaarlijks aantal goedgekeurde aanvragen of meldingen sinds 2018 (cumulatief) volgens het jaar van indienen en de provincie waar ze gelegen zijn (Omgevingsloket, 2023).

Er zijn weinig gemeenten gekend die een gebiedsgericht beleid rond zorgwonen voeren.

Het gemeenstebestuur is de bevoegde overheid om de dossiers over zorgwonen te beoordelen. Zoals eerder vermeld wordt het merendeel van de projecten toegestaan (70% aktename of vergunning). Gemiddeld wordt 27% van de ingediende dossiers niet toegestaan of stopgezet in Vlaanderen[2]. Tussen 2018 en 2022 is hun aandeel gestegen van 21% naar 33%. De meeste gemeenten (176) staan hoogstens 25% van de dossiers niet toe, of werd het dossier stopgezet (zie Figuur 10). Bij een aantal gemeenten gaat het meestal over een klein aantal dossiers, wat een vertekend beeld geeft (bv. 4 dossiers ingediend, waarvan 1 niet toegestaan of stopgezet).

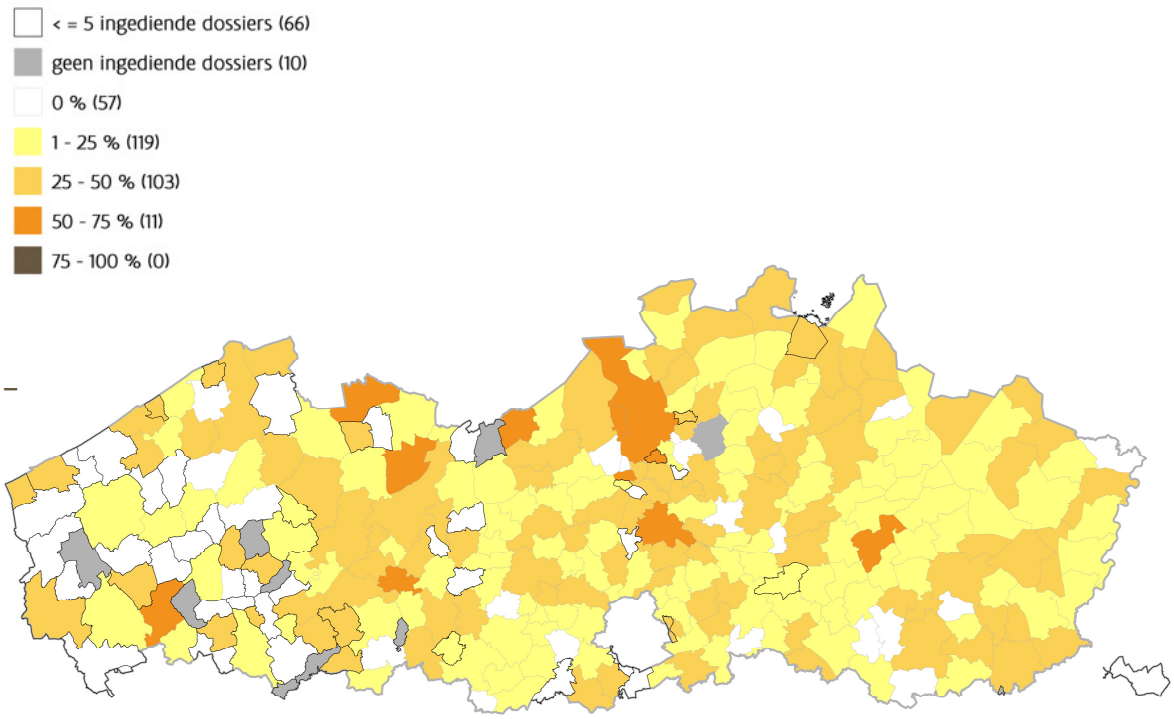

Figuur 10: Aandeel stopgezette of niet toegestane dossiers per gemeente (Omgevingsloket, 2023).

Tegen de beslissing van een gemeente kan beroep worden ingesteld bij de deputatie. De gemeenten namen in de periode 2018–2022 een beslissing (vergunning of weigering) over 1.311 omgevingsaanvragen. Tegen slechts 42 (3,2%) van deze beslissingen werd beroep aangetekend. Bij 10 beslissingen werd de aard van de beslissing gewijzigd: 4 vergunningen werden een weigering geworden, en 6 weigeringen een vergunning. De overgrote meerderheid van de beslissingen over zorgwonen gebeurt dus in eerste aanleg door gemeentebesturen.

Gemeenten kunnen via een aantal instrumenten een gebiedsgericht beleid uitwerken. De VCRO biedt grondslag om met een stedenbouwkundige verordening bv. de realisatie van zorgwonen of het plaatsen van mobiele units voor zorgwonen op bepaalde plaatsen toe te staan of uit te sluiten. Ze kunnen er ook voorwaarden aan verbinden of de aanvraagprocedure wijzigen, nl. een vergunningsplicht invoeren voor meldingsplichtige werken, of een meldingsplicht voor vrijgestelde

[2] De overige dossiers zijn nog in behandeling.

handelingen[3] (zie het overzicht op de website van het Departement Omgeving: https://omgeving.vlaanderen.be/nl/verordeningen#:~:text=Stedenbouwkundige%20verordeningen%20zijn%20voorschriften%20die,een%20provincie%20of%20een%20gemeente).

Daarnaast hanteren gemeenten nog gemeentelijke richtlijnen, toetsingskaders of beleidsvisies (o.a. BGO) om het vergunningenbeleid vorm te geven. Bij de opmaak van het Ruimterapport Vlaanderen vulden 229 gemeenten in 2020 een bevraging door het Departement Omgeving in rond het gebruik van toetsingskaders bij vergunningverlening. Hieruit blijkt dat een 50-tal gemeenten een vorm van toetsingskader of verordening gebruiken (beeldkwaliteitsplan, beleidsnota, bouwrichtlijn, gemeentelijke richtlijn, stedenbouwkundige verordening, toetsingskader, masterplan, richtlijnennota, woningtypetoets, visie …). Nog eens een 48 gemeenten hebben aangegeven dit in de toekomst nog op te maken (Pisman e.a. 2021).

De bevraging toont eveneens aan dat de gemeentelijke toetsingskaders vaak worden opgemaakt om het woonbeleid vorm te geven, bv. voor het opsplitsen van woningen, woonkwaliteit, de inpasbaarheid van een meergezinswoning of grote projecten. Andere toetsingskaders gaan in op geschikte locaties voor kernversterking, verdichting of ruimtelijk rendement. 4 gemeenten gaven aan rond zorgwonen een richtlijn te hanteren (Diepenbeek, Hamont Achel, Hechtel-Eksel, Steenokkerzeel) (Pisman e.a. 2021). Mogelijks zijn er nog meer gemeenten met een richtlijn of een kader voor zorgwonen, maar bij gebrek aan inventarissen zijn deze niet gekend. Er moet ook wel opgemerkt worden dat deze richtlijnen vaak dateren van voor de inwerkingtreding van het decreet zorgwonen, toen het melden van een tijdelijke, verplaatsbare unit nog niet mogelijk was.

Uit het proefproject IOK Kempen bleek dat de gemeentebesturen voorzichtig zijn met de tijdelijke, verplaatsbare vormen van zorgwonen. Ze zijn bezorgd dat er misbruik zal ontstaan nadat de zorgvraag wegvalt. Men wil ook vermijden om bijkomende constructies toe te laten waar het ruimtelijk niet gewenst is. Het evenwicht tussen de impact van de tijdelijke constructie en de maatschappelijke meerwaarde moet steeds bewaakt worden. De huidige regelgeving biedt volgens hen nog iets te weinig handvatten om altijd tot kwalitatieve mobiele zorgwoningen te komen op maat van de zorgvraag. Voor sommige burgers die nu op basis van een melding een zorgwoning kunnen plaatsen is de zorgvraag nog aanwezig op het einde van de maximale termijn. Als de mobiele zorgwoning dan niet kan vergund worden op die plaats, ontstaat een probleem waar nu nog geen oplossing voor is. Een oplossing zou hiervoor zou kunnen zijn om de tijdelijkheid te koppelen aan de zorgvraag (Intercommunale ontwikkelingsmaatschappij voor de Kempen 2022). Hierbij moet de impact op de draagkracht van de omgeving wel steeds kunnen beoordeeld kunnen worden, en de vraag stelt zich dan of de melding dan nog wel het meest geschikt instrument hiervoor is.

5 CONCLUSIE

5.1 MELDINGEN VOOR ZORGWONEN NEMEN TOE EN WORDEN SNEL BEHANDELD

De wetgeving (VCRO) verruimde de mogelijkheid om zorgwonen te realiseren via de eenvoudigere en snellere meldingsprocedure. Samen met het totaal aantal dossiers rond zorgwonen neemt het

[3] Het voorontwerp Verzameldecreet Omgeving (goedgekeurd door de Vlaamse regering op 18 november 2022) bevat wel de afschaffing van deze mogelijkheid voor gemeenten om verordeningen op te maken die bijkomende meldings- of vergunningsplichten bevatten.

aantal meldingen (en hun aandeel in het totaal aantal dossiers) jaarlijks toe. De doorlooptijd van deze dossiers is aanzienlijk korter dan deze voor de aanvragen rond zorgwonen. Gemiddeld worden 2 dossiers per dag goedgekeurd, gemiddeld al na 16 dagen na indiening van het dossier. Vooral in 2022 werd een recordaantal projecten ingediend. De voorbije jaren zagen we ook een toename van stopgezette of niet-rechtsgeldige meldingen tot 33% van de ingediende dossiers in 2022. Dit loopt echter gelijk met de algemene trend voor woningbouwprojecten, waar in de evaluatiestudie van het Omgevingsvergunningendecreet een aantal aanbevelingen rond werden geformuleerd.

Het aandeel omgevingsaanvragen blijft op 1/3de van de dossiers doorheen de jaren. Dit zijn hoofdzakelijk nieuwbouwprojecten of verbouwingen van een bestaande woning. De zorgwoning is dan bv. een onderdeel van een groter renovatieproject. Met een gemiddelde doorlooptijd van 90 dagen komt een beslissing voor een aanvraag veel trager tot stand dan bij een melding.

Het proefproject van IOK toont aan dat de tijdelijke mobiele zorgunit als nieuwe woonvorm nog in een experimentele fase zit. Daarom is er nog geen eenduidige maatschappelijke consensus over haar inzetbaarheid. Het aantal aanvragen in het Omgevingsloket hiervoor is voorlopig beperkt. Vooral rond de tijdelijkheid van deze vorm van zorgwonen bestaan nog veel vragen. Het evenwicht tussen de impact van de tijdelijke constructie en de maatschappelijke meerwaarde is geen eenvoudige oefening en vraagt nog verder onderzoek. Vanuit dit proefproject werd voorgesteld om de tijdelijkheid te koppelen aan de zorgvraag. (Intercommunale ontwikkelingsmaatschappij voor de Kempen 2022). Aandachtspunt hierbij is wel dat de zorgvraag decennialang kan zijn, waardoor er een reële en voortdurende impact op de onmiddellijke omgeving is, die wellicht wél een inhoudelijke afweging noodzaakt.

Gemeenten kunnen via een aantal instrumenten een gebiedsgericht beleid uitwerken. Zij maken vaak toetsingskaders op om het woonbeleid vorm te geven, bv. voor het opsplitsen van woningen, woonkwaliteit, de inpasbaarheid van een meergezinswoning of grote projecten. Andere toetsingskaders gaan in op geschikte locaties voor kernversterking, verdichting, of ruimtelijk rendement. Sommige gemeenten doen dit ook om een kader te geven aan de ruimtelijke inpasbaarheid van zorgwonen in hun gemeente. Het bekend maken ervan, bijvoorbeeld via de gemeentelijke website geeft duidelijkheid aan de burger over de mogelijkheden en het standpunt van het gemeentebestuur. Vanzelfsprekend gaat met de uitwerking van een dergelijk gebiedsgericht beleid de nodige werklast gepaard; die moet worden afgewogen ten opzichte van andere inhoudelijke prioriteiten. De uitwerking van een gebiedsgericht beleid is ook maar zinvol als er een inhoudelijke beoordeling aan te pas kan komen, en is niet voor het voeren van een gebiedsgericht beleid voor meldingsplichtige zorgwoningen geschikt.

5.2 AANBEVELINGEN

De procedures voor het melden en aanvragen van een zorgwoning werken over het algemeen goed en moeten niet fundamenteel aangepast worden. Zoals ook uit de evaluatiestudie van het Omgevingsvergunningendecreet bleek zorgen strakke en duidelijke (verval)termijnen voor een vlottere beslissing over de aangevraagde projecten. Door het flexibelere karakter van de aanvraagprocedure kan er bovendien oplossingsgericht gewerkt worden. De meldingsprocedure biedt een relatief eenvoudige en snelle procedure voor kleine en simpele projecten (die geen wezenlijke impact hebben op hun omgeving). Het herbekijken van het toepassingsgebied van het stelsel van vrijstelling, melding en vergunningen kan nog verder bijdragen aan de eenvoud en transparantie van procedures (Bervoets e.a. 2021). Rond de tijdelijkheid van de verplaatsbare

constructies zijn nog wat vragen. Het aantal aanvragen in het omgevingsloket hiervoor is voorlopig te beperkt om nu al bijkomende aanbevelingen te kunnen formuleren. De bestaande pilootprojecten en ervaringen van gemeenten kunnen hier in de toekomst wel meer informatie over bijbrengen.

In de praktijk worden heel wat onvolledige of foutieve meldingsdossiers ingediend. Dit geldt niet alleen voor zorgwoningen, maar in het algemeen voor alle meldingen met een stedenbouwkundige component. De evaluatiestudie van het Omgevingsvergunningendecreet gaf hierover reeds de aanbeveling om door een sterkere aansturing via het Omgevingsloket het aantal foutieve en onvolledige meldingen te beperken: "*Het Omgevingsloket moet aanvragers actief en gericht aansturen in het opladen van de noodzakelijke documenten en een melding onmogelijk maken wanneer de noodzakelijke stukken ontbreken"* (Bervoets e.a. 2021). Om het aantal foutieve meldingen naar beneden te krijgen zou de 'snelinvoer' nog verder verbeterd kunnen worden.

De zorgnood is gekoppeld aan de samenstelling en leeftijd van de bevolking, en bijgevolg regio- of gebiedsspecifiek. Momenteel is de huidige informele zorg nog niet significant verschillend per provincie of verstedelijkingsniveau, maar verwacht kan worden dat sterk vergrijzende regio's hier meer geconfronteerd mee gaan worden. Gemeentebesturen zetten reeds sterk in op woonbeleid, en kunnen via een aantal instrumenten een gebiedsgericht beleid verder uitwerken, ook voor de uitdagingen rond zorgwonen. Die sturing is echter maar mogelijk indien het gaat om zorgwoningen die vergunningsplichtig zijn. Op louter meldingsplichtige zorgwoningen kan de gemeente geen gebiedsgericht beleid voeren. Een deel van de gemeenten is echter wel degelijk vragende partij om te kunnen sturen op waar bijkomende zorgwoningen komen. Een zorgwoning in een 'traditionele' verkaveling' kan immers een duidelijk andere impact hebben dan een zorgwoning in een historisch centrum. En ook de toename van de verharding kan per woning verschillen. Wanneer lokale overheden op hun website duidelijk communiceren over de op hun grondgebied van toepassing zijnde plannen, voorschriften en andere lokale regelgeving, maakt dit voor burgers duidelijker binnen welke randvoorwaarden een project gerealiseerd kan worden. Het omgevingsloket kan de dossiersamenstelling ook bijkomend faciliteren door sjablonen of voorbeelden aan te reiken voor vaak voorkomende dossiers.

REFERENTIES

Agentschap Zorg en Gezondheid. 2022. ‘Programmatie van diensten voor gezinszorg en aanvullende thuiszorg’. Geraadpleegd 17 maart 2023 (https://zorg-en-gezondheid.be/programmatie-van-diensten-voor-gezinszorg).

Bervoets, Wouter, Arnout De Waele, en Yilmaz Durkadin. 2021. *Evaluatie van de werking van het Omgevingsvergunningendecreet, onderzoek in opdracht van het Vlaams planbureau voor Omgeving*. Brussel.

De Peuter, Bart, J. De Smedt, en Geert Bouckaert. 2007. *Handleiding beleidsevaluatie, deel 1: evaluatiedesign en -management*. Leuven: Steunpunt Bestuurlijke Organisatie Vlaanderen.

Departement Omgeving. 2018. *Vergunningenregisters Vlaams gewest*.

Departement Omgeving. 2022. ‘Record aantal omgevingsvergunningen tijdens coronajaren | Departement Omgeving - Vlaamse overheid’. Geraadpleegd 21 maart 2023 (https://omgeving.vlaanderen.be/nl/record-aantal-omgevingsvergunningen-tijdens-coronajaren).

Intercommunale ontwikkelingsmaatschappij voor de Kempen. 2022. ‘Proefproject “tijdelijk mobiel zorgwonen”’. Geraadpleegd 17 maart 2023 (http://www.iok.be/mobielzorgwonen).

Pisman, Ann, Stijn Vanacker, Helena Bieseman, Ludo Vanongeval, Marleen Van Steertegem, Lien Poelmans, en Karolien Van Dyck. 2021. *Ruimterapport Vlaanderen 2021*. Brussel: Departement Omgeving.

Statistiek Vlaanderen. 2022. ‘Informele zorg’. *www.vlaanderen.be*. Geraadpleegd 17 maart 2023 (https://www.vlaanderen.be/statistiek-vlaanderen/zorg/informele-zorg).

Vlaams parlement. 2014. *Memorie van toelichting bij het decreet betreffende de omgevingsvergunning*.